

Євгенія СТРАШКО
(Ніжин)
Валерій ШПИТЯК
(Ніжин)

Фінансово-господарське забезпечення Ніжинської фельдшерсько-акушерської школи у контексті професійно-освітньої політики Третього Рейху (1941–1943 роки)

Місто Ніжин Чернігівської обл. було окуповано 13 вересня 1941 р. в ході військово-стратегічного маневру 2-ї польової армії під командуванням Максиміліана фон Вейхса під час німецького наступу на Київ. За планом Розенберга територія Чернігівщини мала ввійти до складу рейхкомісаріату “Україна” і в її межах повинна була утворитися адміністративна одиниця “Генеральний округ Чернігів”. Але ці плани залишилися не реалізованими – до визволення від німецьких окупантів територія Чернігівської області знаходилася у прифронтовій зоні під управлінням військової адміністрації.

Формування нових місцевих органів влади в Ніжині розпочалося з перших днів окупації. Вся повнота влади належала Німецькій польовій комендатурі № 197, очолюваній комендантом міста штандартенфюрером Віндлером. 15 вересня 1941 р. з ініціативи фельдкомендатури почала формуватися Ніжинська міська управа, яка являла собою орган місцевого самоврядування. На чолі управи наказом коменданта призначався староста (з 10 жовтня 1941 р. – бюргермейстр, а з 15 жовтня 1941 р. – бургомістр) [1]. Від початку свого існування Ніжинська міська управа була жорстко підпорядкована комендатурі. Вона складалася з утилітарних відділів: фінансового, промислового, земельного, харчового, а також утворених при ній відділів освіти, соціального забезпечення, охорони здоров'я тощо (станом на жовтень-грудень 1941 р. всього було 11 відділів). Освітній відділ Ніжинської міської управи з 15 до 25 вересня 1941 р. очолював Д.М. Чичківський, а з 25 вересня 1941 р. – Я.А. Степанов [2]. Цей відділ функціонував досить успішно, оскільки в окупованому місті спромігся частково забезпечити освітній процес завдяки поновленню роботи навчальних закладів. Відновити роботу вдалося початковим школам (6 народних шкіл), професійно-технічним закладам освіти – технічній і фельдшерсько-акушерській школі. Крім того, були створені нові заклади освіти – музична школа, школа садівництва і шовківництва, школа будівельників, курси німецької мови.

Пріоритет при відкритті надавався тим навчальним закладам, фахівців яких Третій рейх міг поставити собі на службу. Ідея дозволити обмежене професійне навчання для місцевого населення мала серед представників фашистської окупаційної адміністрації як прихильників, так і противників. Рейхміністр А. Розенберг був послідовним у своїх поглядах щодо цієї проблеми. Він усвідомлював, що трудові й економічні ресурси німецької нації вичерпуються з кожним днем війни. Тому вбачав нагальну потребу відновити хоча б частково діяльність закладів професійної освіти і за рахунок української молоді поповнити трудові ресурси рейху. З цих міркувань він направив 19 листопада 1941 р. документ Е. Коху, в якому звертав увагу на необхідність дозволити об-

межену професійну освіту в спеціальних школах, які повинні були готувати учнів для роботи в сільському господарстві та ремісничих майстернях.

Але Рейхскомісар України Е. Кох, відомий своїм ворожим ставленням до українського народу, не зважав навіть на директиви свого безпосереднього шефа й відкрито саботував рішення останнього, зокрема щодо певних послаблень у сфері професійної освіти на території України. Позиція Е. Коха отримала підтримку багатьох місцевих керівників окупаційної влади. Так, генералкомісар Дніпропетровська К. Зальцнер був переконаний, що окупаційна адміністрація в Україні цілком може задовольнитися німецькими професійними кадрами, а українці мають бути перетворені на хліборобів і виселені з міст. Але серед німецьких чиновників були й більш помірковані особи, які чітко усвідомлювали перспективи професійної освіти на українських землях. До них відносився один із керівників зендерштабу “Наука” в Україні Браун, який у своєму листі до Рейхміністерства Сходу наголошував: “Я не вважаю, що Німеччина має надто великі людські ресурси, щоб посісти німецькими спеціалістами всі пости середньої та вищої ланки. Я схильний бачити в забороні вищої освіти більше негативних, ніж позитивних наслідків” [3].

З початку 1942 р. питання про організацію професійної підготовки місцевого населення увійшло в практичну площину. 10 березня 1942 р. у рейхсміністерстві А. Розенберга відбулася нарада, на якій обговорювалася ціла низка проблем, пов’язаних із використанням робочої сили та підготовкою спеціалістів у рейхскомісаріаті “Україна”, організацією ремісничих майстерень і підготовкою кадрів для них. Військове керівництво прифронтової окупаційної зони (Чернігівська, Сумська, Харківська та Луганська області) також усвідомлювало необхідність відновлення професійної освіти. В березні 1942 р. начальник оперативного тилу групи армій “Південь” повідомляв до Берліна: “Українці виявляють велику цікавість до шкільної справи, особливо тут цікавляться можливостями відкриття професійних шкіл. Інтенсифікація шкільної діяльності необхідна вже тому, що найближчим часом буде потрібно компенсувати величезні потреби в кваліфікованих робітниках” [4].

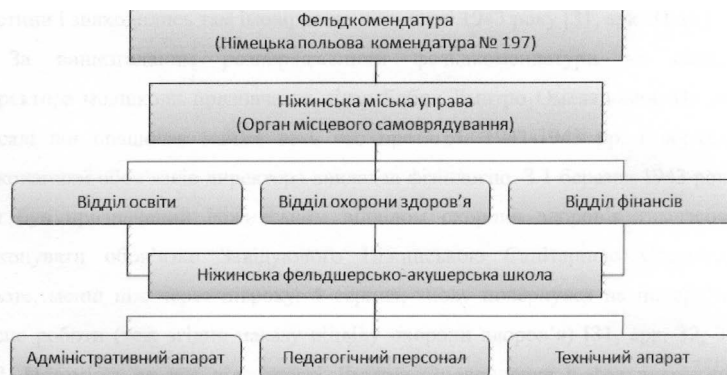
Саме військова адміністрація виявилася найбільш оперативною в питаннях організації та налагодження освітнього процесу на окупованій території. Наприклад, на Ніжинщині перші професійні заклади освіти почали з’являтися ще восени 1941 р. Так, наприкінці листопада відновила роботу Ніжинська фельдшерсько-акушерська школа (далі – НФАШ), в квітні 1942 р. – школа садівництва та шовківництва. Крім них працювали також 6 народних початкових шкіл, технічна й музична школи й інші. Така розгалужена, як для того часу, мережа професійних шкіл створювалася й в інших областях окупованої України [5].

Ініціатива у створенні мережі технічних шкіл належала місцевій українській адміністрації. Наприкінці 1941 р. починається підготовка до відкриття фахових навчальних закладів двох рівнів: дворічних підготовчих шкіл, що забезпечували здобуття неповної середньої освіти та попередню професійну підготовку, а також трирічних середніх професійних шкіл, училищ, технікумів різних напрямків. На початку 1942 р. на окупованій німцями території Української РСР розгортається масове відкриття навчальних закладів початкової професійної освіти. В цьому процесі значну роль відіграла українська місцева технічна й педагогічна інтелігенція, яка зі згоди чи за розпорядженням окупаційної адміністрації взялася за організацію початкових професійних шкіл різних напрямків.

Німецька окупаційна адміністрація не втручалася в конкретні питання організації навчального процесу, але здійснювала тотальний контроль і жорстку ідеологічну цензуру з метою дебільшовизації навчання. Навчальні плани, програми, посібники та підручники підлягали обов'язковому затвердженню в окупаційних органах і ретельній перевірці в SD, так само, як і педагогічних кадрів. Викладання загальноосвітніх дисциплін обмежувалося, деякі предмети загалом вилучалися з навчальних планів (історія, географія тощо). Зате значна увага приділялася фаховим дисциплінам. Навчальні плани підготовки спеціалістів ремісничих професій, навіть у теоретичній частині, були спрямовані на отримання учнями необхідних на виробництві практичних навичок і вмій. Разом із тим, зовсім не передбачали широкої загальної освіти. Окупанти сподівалися задовольнити свої потреби в трудових ресурсах, дозволивши підготовку спеціалістів лише нижчої ланки. Проте, досить швидко, зважаючи на зростаючу потребу висококваліфікованих спеціалістів, німці почали відновлювати навчання в середніх професійних училищах, технікумах і вищих навчальних закладах, а також відкривати нові.

Перші середні професійні навчальні заклади почали виникати наприкінці 1941 р. Восени 1941 р. (приблизно між 13 вереснем – 23 листопада 1941 р.) завідувач відділу освіти Д.М. Чичківський і лікар Д.О. Бобок звернулися до коменданта м. Ніжина з ініціативою про відкриття школи. В клопотанні вони зазначали, що при реєстрації для продовження навчання з'явилось 250 колишніх учнів, а також поступило багато заяв від бажаючих навчатися в НФАШ. Для відновлення роботи школи вагомих перешкод не виявилось – шкільне приміщення було відремонтоване й цілком придатне для навчання, анатомічний і хімічний кабінети обладнані, на весь сезон школа була забезпечена паливом [6]. Окупаційна адміністрація, зі свого боку, не стала створювати перешкод і позитивно вирішила дане питання. Таким чином, 23 листопада 1941 р. німецькою фельдкомендатурою було видано розпорядження за № AZ 65 IV в./He/Pa, згідно якого НФАШ отримала дозвіл на “відкриття та продовження в ній навчання”. Відтак, ця дата є вихідною в роботі медшколи в період окупації [7]. Згідно напису на печатці цього закладу (німецькою та українською мовами) його офіційна назва протягом 1941–1943 років була “Ніжинська фельдшерсько-акушерська школа”. Проте, як синонімічна в документах нерідко зустрічалася назва “медична школа”.

Таблиця 1

Систему підпорядкування НФАШ окупаційним органам влади в 1941–1943 роках відзеркалює Таблиця 1, створена на основі даних архівних матеріалів і наукових публікацій.

Діяльність НФАШ суворо контролювалася німецькою польовою комендатурою № 197 як через прямі накази, направлені дирекції навчального закладу, так і опосередковано через органи місцевого самоврядування (Ніжинська міська управа та її відділи). У Таблиці 1 перераховано лише 3 відділи міської управи – з ними у НФАШ були найбільш тісні взаємозв'язки. Проте існував ряд інших відділів, які з певних питань також контролювали діяльність школи: харчовий, будівельний відділи, біржа праці й інші.

Важливим аспектом діяльності НФАШ була фінансова взаємодія навчального закладу й окупаційних органів влади. Кожен освітній заклад, розрахований на широкі верстви населення, потрапляє у фінансову залежність від зовнішніх інвестицій. Надаючи освітні послуги і не виробляючи матеріальних благ, самодостатньо функціонувати він може лише за рахунок державного забезпечення, плати учнями за навчання та благодійних внесків. При цьому питома вага державних і спонсорських дотацій має покривати повністю видатки навчального закладу чи їх переважну частину. Плата учнів за навчання у разі відсутності вищезазначених джерел фінансування буде настільки великою, що навчатися зможе лише невелика частина студентів, з числа заможних верств населення. Крім того, що фінансова забезпеченість освітнього закладу дає можливість організувати навчальний процес, вона має бути обов'язковим елементом якісної та успішної діяльності школи, технікуму, вищого навчального закладу. Звичайно, належне і стабільне фінансування освітнього закладу само собою ще не гарантує високого рівня навчального процесу, проте, за відсутності фінансування він загалом унеможливується.

У довоєнний період НФАШ перебувала на утриманні державного бюджету й видатки закладу на 80 % покривалися державними дотаціями. Решта витрат (20 %) покривалися за рахунок оплати учнями навчання [8]. Це давало можливість організувати підготовку медичних працівників на високому рівні й не створювало перешкод для бажаючих навчатися в матеріальному плані. З приходом окупаційної адміністрації фельдшерсько-акушерська школа припинила свою діяльність, але, як зазначалося вище, в кінці листопаду 1941 р. їй вдалося поновити роботу.

Німецька фельдкомендатура дала дозвіл на відкриття, але питання фінансування медичної школи залишилося відкритим. Тому на першому етапі діяльності НФАШ в окупаційний період головне завдання полягало у забезпеченні належного фінансування закладу. Адміністрація школи з перших днів роботи взялася за вирішення цього завдання. Наприкінці листопада – в першій половині грудня 1941 р. (наявні джерела не дозволяють точніше датувати) дирекція НФАШ направила листа до старости Ніжина з проханням надати дотації на грудень 1941 р. в сумі 10824 крб. Як стверджувалося в листі, без дотацій школа існувати не може – це підтверджувалося фінансовими розрахунками. Так, у довоєнний час плата за навчання в рік з одного учня становила 150 крб., які покривали 20 % видатків медичної школи на його навчання [9]. Якщо б навчальний заклад залишився без зовнішнього фінансування, то для його діяльності довелось б підняти плату за навчання вп'ятеро – до 750 крб., що фактично унеможливило навчання більшості бажаючих. Але, на щастя, цього робити не довелося. Адже з фінансової документації вдалося встановити, що питання було вирішено на користь навчального закладу та її учнів, і НФАШ отримувала дотації протягом всього періоду окупації.

Проте, плата за навчання все ж зросла, і протягом 1941–1943 років становила 300 крб. щороку з кожного учня. З перших місяців діяльності фельдшерсько-акушерської школи були визначені терміни оплати коштів студентами. При подачі заяви до навчального закладу з проханнями прийняти до медичної школи чи перевести на наступний курс учень сплачував перший внесок – 75 крб. Решту він мав сплатити протягом першого півріччя [10]. Тим учням, які через різні причини не змогли розпочати навчання, вступний внесок повертався. З приходом німецької адміністрації плата за навчання збільшилася вдвічі, але водночас протягом окупаційного періоду вона не змінювалася [11].

В окремих випадках учні могли навчатися безкоштовно. Місцеві органи влади звільняли від плати за навчання тих студентів, які були матеріально незабезпечені й це підтверджувалося довідками відділу опіки та сільських управ. Дирекція НФАШ неодноразово зверталася до Ніжинської міської управи з проханнями звільнити деяких учнів від плати за навчання. В листопаді 1942 р. Голова м. Ніжина В. Лук'янов розглянув таке клопотання й звільнив від плати за навчання на 1942/43 навчальний рік п'ятьох учнів: М. Євтух, Г. Кізіма, В. Манько, І. Євтушенко, М. Кербелецького [12]. 6 листопада 1942 р. директор НФАШ видав відповідний наказ стосовно вищезазначених учнів, зобов'язавши їх сплатити кошти лише за вересень і жовтень 1942 р. Оплата за решту місяців навчального року покладалася на Управління м. Ніжина, зокрема на відділ фінансів [13]. 16 січня 1943 р. секретарем відділу фінансів Управління м. Ніжина Ядренком було здійснено ревізію фінансового господарства школи. Було складено акт, який дозволяє простежити фінансові взаємозв'язки школи й окупаційної адміністрації з 24 листопада 1941 р. до січня 1943 р. У 1941 р. прийом грошей від учнів у бухгалтерських документах школи зафіксовано у квитанціях, але належного обліку не велось. Ревізор установив, що з 24 листопада 1941 р. до 1 січня 1942 р. від 326 учнів надійшло по 75 крб. внесків на загальну суму 24450 крб. Учні, які не приступили до навчання за цей період, повернули їхні внески [14].

Протягом 1941 р. кошторису видатків у НФАШ створено не було. Відтак, усі витрати проводилися без належного обліку з коштів, якими учні оплачували навчання. Разом у 1941 р. було витрачено на різні потреби школи 20043 крб. Ця сума зафіксована в касі Управління м. Ніжина як прибутки і видатки. Решта суми – 2457 крб. – була здана в касу Управління. В першому півріччі 1942 р. облік прийому плати за навчання проводився окремо по кожному курсу й періоду навчання за окремими списками. В них учні ставили підпис, який підтверджував здійснену оплату за навчання, але квитанції чи інші документи про сплату грошей учням не надавалися [15].

Кошти, які отримувала НФАШ від учнів у 1942–1943 роках, підлягали обов'язковому обліку і передавалися у касу Управління м. Ніжина. Витрачати їх на власні потреби навчального закладу не мав права [16]. Всього школа за 1941–1942 роки отримала за навчання та за заяви про вступ 112725 крб. Станом на 1 січня 1943 р. до каси Управління м. Ніжина було здано 108250 крб. – відтак, ревізією було встановлено, що школа заборгувала Управлінню 14475 крб. Відповідальність за це було покладено на бухгалтера медичної школи М.І. Литвинову, яка зобов'язувалася компенсувати даний недолік [17].

За нашими підрахунками на основі архівних матеріалів у 1941/42 навчальному році учнями було сплачено за навчання 94800 крб., у 1942–1943 роках – 98100 крб. При вирахуванні цих сум бралася до уваги вся кількість учнів на початку кожного навчального

року. Але з урахуванням того, що не всі продовжили навчання і декілька учнів знаходилися на утриманні фінвідділу Управління м. Ніжина, коштів було отримано дещо менше. Крім того, 11 червня 1943 р. фінансовий відділ надіслав листа до дирекції школи з вимогою пришвидшити збір коштів за навчання за 1942/43 навчальний рік. Оскільки на літо 1943 р. із запланованих на перше півріччя 54000 крб. до каси Управління м. Ніжина було здано лише 19590 крб. [18]. Чи був виконаний цей наказ – встановити не вдалося. Щодо 1943/44 навчального року, то невідомо, чи встигли учні сплатити кошти. А вже на початку вересня 1943 р. містом оволоділи радянські війська, німецька окупація закінчилася, й можливо в цей час навчальний процес у НФАШ був призупинений.

Видаткова частина бюджету НФАШ формувалася, здебільшого, за рахунок заробітної плати, а також господарських і навчальних витрат. Як зазначено вище, протягом 1941–1943 років школа перебувала на утриманні місцевої окупаційної адміністрації (бл. 70 %), а також отримувала плату від учнів за навчання (бл. 30 %). Останніми школа також розпоряджалася не самостійно – через фінансовий відділ міської управи. Бухгалтер школи з 1942 р. на кожне півріччя створював кошторис, який мала затвердити міська влада. Після його затвердження школі на різні потреби виділялися кошти з міського бюджету [19].

Найбільше коштів йшло на оплату праці робітників школи. Так, на перше півріччя 1943 р. місцевими органами влади було затверджено надати школі дотацію в сумі 136033 крб., з цих коштів на заробітну плату працівників школи планувалося виділити 109812 крб. Решта йшла на господарські та навчальні витрати [20]. Окрім зазначених у кошторисі сум, НФАШ могла отримати додаткові кошти. У разі необхідності дирекція медичної школи зверталася до фінвідділу з проханнями профінансувати певні витрати, не передбачені в загальному кошторисі. Здебільшого такі випадки відбувалися в культурно-освітній площині. Так, у 1942 р. для святкування 35-річчя від заснування школи було створено спеціальний кошторис, який затверджував голова м. Ніжина [21]. У тому ж 1942 р. директор НФАШ звертався до фінансового відділу з проханням оплатити з суми, передбаченої на навчальний інвентар, винагороду керівнику драматичного гуртка за постановку п'єси “Маруся” [22].

Таблиця 2

Видатки школи на друге півріччя 1942 р. та перше півріччя 1943 р.*¹

Назва видатків	На II півр.1942р.	Установа просить на I півр.1943р.	Затверджено
Заробітна плата	87227	109812	109812
Нарахування 5 %	4361	5490	5490
Опалення	13900	1000	1000
Освітлення	200	200	200
Асенізація	882	1316	1000
Утримання в чистоті	464	1330	800

*¹ Таблиця з оригінальним заголовком складена бухгалтером НФАШ і наведена мовою оригіналу для наочного відображення витрат школи у зазначений період (див. ВДАЧОН, ф. Р-4387, оп. 1, спр. 22).

Канцтовари	500	1060	1000
Водопостачання	72	192	200
Дрібні господарчі			300
Дрібний поточний ремонт	500	695	700
Ремонт інвентарю	1000	1500	3500
Навчальні видатки			1600
Капітальний ремонт	4300	9231	9231
Культурно-освітні витрати	1500	4800	1200
Разом за кошторисом	114906	136626	136033

Заробітна плата, як один із видів видатків ШФАШ, розраховувалася окремо для адміністративно-технічного та педагогічного персоналу. Для перших вона була для кожного працівника сталою і не залежала від стажу роботи. Тому підрахунки для бухгалтерії були простими й у кошторисі не наводилися детальні розрахунки – лише зазначалася загальна сума, необхідна для оплати праці цих робітників – 29670 крб.*² Значно складніше було розраховувати заробітну плату для педагогічних працівників. Бухгалтер мав враховувати стаж кожного викладача, кількість навчальних годин, а також їх форму (теоретичні, практичні). Загалом за теоретичні навчальні години передбачалося виплатити педагогам 44248 крб. За практичні заняття загальна сума була дещо меншою – 35889 крб. На оплату праці педагогічних працівників у першому півріччі 1943/44 навчального року кошторис передбачив 80137 крб. Ця сума й була затверджена окупаційною адміністрацією. Як бачимо – левову частину видатків медичної школи формувала заробітна плата її працівників [23].

Господарчі витрати в кошторисі поділені на 8 пунктів, за цим же принципом спробуємо їх проаналізувати (див. Таблицю 2).

- 1) Опалення. В даному пункті зазначалося, що школа має 69 складометрів не привезених дров. На їх пиляння НФАШ прохала виділити 1000 крб.. Проте, тут таки вказувалося, що вони вже попиляні учнями. Можливо ці гроші школа просила на оплату роботи учнів.
- 2) Освітлення – 200 крб.
- 3) Асенізація. За розрахунками школи за півріччя назбиралося 42 бочки бруду та 10 возів сміття на утилізацію яких необхідно було 1316 крб.
- 4) Утримання в чистоті. Для прибирання шкільних приміщень і території школа потребувала на перше півріччя 1943/44 навчального року такий інвентар:
 - 18 віників (180 крб.);
 - 18 ганчірок (360 крб.);
 - 18 ганчірок для витирання пилу (360 крб.);
 - 10 мітел (100 крб.);
 - 2 лопати (30 крб.).
- 5) Канцтовари. Для придбання канцелярських товарів з розрахунку – 10 крб. на місяць на 6 учнів потрібно було 60 крб. Відтак, на півріччя – 360 крб. Ще 700 крб. були необхідні для придбання журналів, свідоцтв, різних бланків тощо.

*² Тут і далі мова йде про видатки на перше півріччя 1943 р.

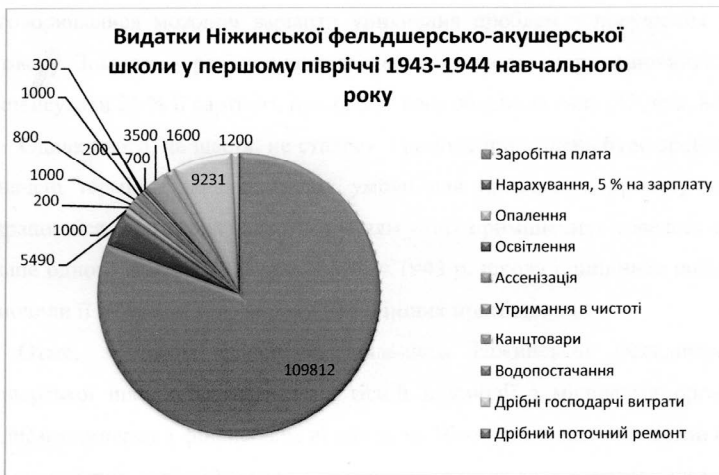
- 6) Водопостачання –192 крб.
- 7) Дрібний поточний ремонт – 695 крб.
- 8) Ремонт інвентарю. Цим пунктом передбачалися витрати на ремонт навчального (кістки, скелети) та господарчого (меблів, реманенту, приладів) інвентарю.

Після обстеження стану навчальних приміщень директор НФАШ та технік житлового відділу Ніжинської міської управи склали дефектний акт, згідно якого необхідно було здійснювати роботи. Також зазначалися витрати на ці роботи. Загалом на капітальний ремонт школи необхідно було 9231 крб.

Для забезпечення ефективного навчального процесу та формування в учнів якісних знань треба було закуповувати медикаменти та лікарське устаткування. Проте, в окупаційний період це зробити було неможливо. Німецька адміністрація не була зацікавлена надавати медичні препарати, обладнання для підготовки студентів, оскільки в умовах війни сама потребувала все це для потреб фронту. Тож видатки школи формувалися за принципом першої необхідності.

Повноцінно оплачувалася лише заробітна плата, а решта потреб навчального закладу майже не задовольнялася. Для порівняння та наочного відображення видаткової частини кошторису НФАШ на основі архівних матеріалів створено Таблицю 3 [24]. Вона красномовно засвідчує фінансову забезпеченість медичної школи в 1943 р. і показує переважання у видатковій частині кошторису сум, які йшли на оплату праці робітників школи над іншими витратами разом узятими. Протягом попередніх років окупації ця сума була подібною, і повноцінно відображає характерну особливість діяльності закладу у фінансовій площині протягом зазначеного часу.

Таблиця 3

Господарська діяльність НФАШ тісно пов'язана з фінансовою спроможністю. В окупаційний час на господарські потреби виділялося найбільше коштів після заробітної плати. Витрати школи, в т.ч. й господарські, фіксувалися в актах. У них зазначалося, на які потреби та скільки коштів повинен був сплатити навчальний заклад за отримані послуги чи товари. Ці акти оформляв завідувач господарською частиною Ф.Д. Богдан, він же й забезпечував належне отримання школою послуг і товарів. Самі ж господар-

ські акти стосувалися найрізноманітніших питань. Найчастіше зустрічаються акти, пов'язані із забезпечення школи паливом, купівлею канцелярських приладів і засобів для прибирання школи, наймання робітників для виконання різного роду робіт, наприклад, чищення сажі, ремонт навчальних корпусів і реманенту тощо [25]. Улітку 1942 р. у НФАШ було проведено капітальний ремонт навчальних приміщень.

7 серпня 1942 р. директор школи уклав угоду зі шляхово-будівельним відділом Ніжинської міської управи. Угода була оформлена за діючим на той час правовими вимогами й містила детальний опис прав і обов'язків сторін. Від будівельного відділу вимагалось виконати низку робіт, зокрема: перекрити залізну кривлю навчального приміщення, закласти цеглою дверну пройму, виконати ремонт і штукатурку стін, очистити від фарби та пошпаклювати стіни, побілити стіни та стелю вапном, прибрати приміщення після ремонту. Всі ці роботи потрібно було виконати до 1 вересня 1942 р. [26].

Кошторисна вартість угоди складала 2755 крб. З цієї суми половина виплачувалася підрядчику відразу у вигляді авансу. Після виконання 75 % робіт видавалося половина залишку – 25 % кошторисної вартості угоди, решта 25 % сплачувалася після завершення ремонтних робіт в цілому. Згідно документа, при виконанні робіт використовувалися матеріали підрядчика. Але у разі наявності цих матеріалів у замовника, тобто директора школи, який представляв НФАШ, потрібно було використовувати їх. Обговорювалися можливі варіанти уникнення проблем із порушення умов договору. Так, у разі порушення цієї угоди винна сторона мала компенсувати 25 % її вартості, але при цьому угода все рівно мала бути цілком виконана [27]. Проте нічого непередбаченого не сталося, ремонт приміщень було зроблено в зазначені терміни. Завдяки цьому умови для начального процесу якісно покращилися. Щоправда, навчатися учням у цих приміщеннях довелося трохи більше одного семестру, адже в лютому 1943 р. НФАШ припинила роботу. В березні того ж року школа відновила роботу, але вже в іншому приміщенні.

Таким чином, фінансова діяльність Ніжинської фельдшерсько-акушерської школи базувалася на тісній взаємодії з місцевими окупаційними органами влади, насамперед із фінансовим відділом Управління м. Ніжина. Інакше й не могло бути, адже культурно-освітній заклад, не виробляючи матеріальних благ, розвиватися самостійно навряд чи міг. Керівництву школи вдалося добитися від окупаційної адміністрації м. Ніжина права на отримання дотацій, що дозволило навчальному закладу певною мірою уникнути фінансових проблем протягом 1941–1943 років і, зосередившись на своєму головному завданні – підготовці медичних працівників, функціонувати до закінчення окупації м. Ніжина німецькими військами.

Джерела та література

1. Дудченко Г.М., Тучина Г.О. Ніжинська управа в 1941–1943 роках: становлення кадрового складу та організаційної структури // Ніжинська старовина. Ніжинознавчі студії № 3 : Збірник регіональної історії та пам'яткознавства. Вип. № 3 (6). – К., 2007. – С. 35.
2. Дудченко Г.М., Кондрашов В.В. Вихідна документація відділу освіти Ніжинської міської управи в 1941–1943 рр. // Ніжинська старовина. Ніжинознавчі студії № 4 : Збірник регіональної історії та пам'яткознавства. Вип. 4–5 (7–8). – К., 2007. – С. 65.
3. Спудка І.М. Освітня політика німецько-фашистських загарбників на окупованій території України // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Вип. XIV. – Запоріжжя : Просвіта, 2002. – С. 180. – С. 3.

4. *Потильчак О.В.* Професійне навчання і підготовка трудових резервів в Україні в період німецько-фашистської окупації (1941–1944 рр.): політика і практика агресора. – К., 1998. – С. 7.
5. *Дудченко Г.М., Кондрашов В.В.* Вихідна документація відділу освіти Ніжинської міської управи в 1941–1943 рр. // Ніжинська старовина. Ніжинознавчі студії № 4 : Збірник регіональної історії та пам'яткознавства. Вип. 4–5 (7–8). – К., 2007. – С. 65.
6. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині, ф. Р-4387, оп. 1, спр. 5, арк. 10–11.
7. Там само, спр. 160, арк. 1.
8. Там само, спр. 5, арк. 9.
9. Там само.
10. Там само, спр. 21, арк. 4–4зв.
11. Там само, спр. 21.
12. Там само, спр. 22, арк. 31.
13. Там само, спр. 160, арк. 25.
14. Там само, спр. 21, арк. 4.
15. Там само.
16. Там само, спр. 22, арк. 6.
17. Там само, спр. 21, арк. 4.
18. Там само, арк. 16.
19. Там само, спр. 22, арк. 4.
20. Там само, спр. 25, арк. 6.
21. Там само, спр. 19, арк. 37.
22. Там само, арк. 74.
23. Там само, спр. 25, арк. 6.
24. Там само, спр. 25.
25. Там само, спр. 13, 19.
26. Там само, спр. 19, арк. 84–84 зв.
27. Там само, спр. 19, арк. 84 зв.

***Страшко Є.М., Шпитяк В.А.* Фінансово-господарське забезпечення Ніжинської фельдшерсько-акушерської школи у контексті професійно-освітньої політики Третього Рейху (1941–1943 роки)**

У статті аналізується навчально-освітня політика та практика німецьких окупантів у 1941–1943 роках на матеріалах діяльності Ніжинської фельдшерсько-акушерської школи.

Ключові слова: німецька окупаційна політика і практика, фельдшерсько-акушерська школа, міська управа, професійне навчання.

***Страшко Е.М., Шпигуак В.А.* Финансово-хозяйственное обеспечения Нежинской фельдшерско-акушерской школы в контексте профессионально-образовательной политики Третьего Рейха (1941–1943 гг.)**

В статье анализируется учебная политика и практика немецких оккупантов в 1941–1943 гг. на материалах деятельности Нежинской фельдшерско-акушерской школы.

Ключевые слова: немецкая оккупационная политика и практика, фельдшерско-акушерская школа, городская управа, профессиональные обучения.

***Strashko E.M., Shpytyak V.A.* Financial and economic security of Nizhyn Medical and Midwifery Schools in the context of vocational education policy of the Third Reich (1941–1943)**

The paper is focused on educational policy and practice of German invaders in 1941–1943 according the materials in activity of Nizhyn Medical and Midwife School.

Key words: German occupation policy and practice, medical and midwife school, city council, professional learning.

[надійшло до редакції: 30.01.2012 р.]

Соборна (Торгова) площа Ніжина на початку XX ст. (листівка з колекції К.І. Ягодовського (Чернігів), уміщена в книзі П.П. Моціяки “Ніжинський історико-філологічний інститут князя Безбородька у портретах його директорів” (Ніжин, 2011))